

3. Економічна теорія: Політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. – 6-те вид., перероб. і доп. – К. : Знання-Прес, 2007. – 719 с.
4. Інфраструктурне забезпечення конкурентної економіки регіонів (методологія і механізм) / НАН України. Ін-т регіональних досліджень ; [ред. кол. : наук. ред. д.е.н., проф. П. Ю. Беленький]. – Львів, 2002. – С. 308.
5. Бутко М. сучасна проблематика оцінки інвестиційної привабливості регіону / М. Бутко, С. Зеленський, О. Акименко // Економіка України. – 2005. – № 11. – С. 30–35.
6. Геєць В. М. Інноваційні перспективи України / В. М. Геєць, В. П. Семіноженко. – Х. : Константа, 2006. – 272 с.
7. Дем'яненко С. І. Інноваційне зростання – основа стабільності агропромислового комплексу / С. І. Дем'яненко // Наука та інновації. – 2005. – № 1. – Т.1. – С. 87–98. 15
8. Крайник О. Економічний розвиток регіону : монографія / О. Крайник ; за ред. М. І. Долішнього. – Л. : Ліга-Прес, 2002. – 294 с.
9. Краківська В. Я. Інвестиційна діяльність та інвестиційна політика в регіоні / В. Я. Краківська // Інвестиції: практика та досвід. – 2009. – № 4. – С. 8–10.
10. Крупка М. І. Фінансово-кредитний механізм інноваційного розвитку економіки України / М. І. Крупка. – Львів, 2001. – 608 с.
11. Ландарь А. Особливості залучення іноземних інвестицій в Україну / А. Ландарь // Економіка України. – 1998. – № 12.
12. Мармуль Л. О. Нові методичні підходи до аналізу інвестиційної привабливості регіонів / Л. О. Мамуль, Т. А. Чернявська // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1(7). – С. 83–89.
13. Державне регулювання економіки : підручник / [І. Михасюк, А. Мельник, М. Крупка, З. Залога] ; за ред. д-ра екон. наук., проф., акад. АН вищої школи України І. Р. Михасюка. – [2-ге вид., випр. і доп.] / Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К. : Атіка ; Ельга-Н, 2000. – 592 с.
14. Папп В. Пріоритетні напрями формування регіональної інноваційно інвестиційної політики / В. Папп // Економіст. – 2007. – № 9. – С. 40–42.

УДК 65.012:334

Антонова О. М.
Державний університет
телекомунікацій

ОСНОВНІ ТИПИ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ПІДПРИЄМСТВА

Розглянуто різні аспекти поняття негативного впливу на економічну безпеку підприємства. Наведено вдосконалену класифікацію ризиків, яка більш комплексно відображає всі його характеристики

Постановка проблеми. Стратегія, яка розробляється на підприємстві з метою забезпечення його економічної безпеки, повинна базуватися на досить компетентній оцінці існуючих можливостей і загроз. Специфіка економічної обстановки в країні, а також недосконалість існуючих класифікацій і характеристик ризиків на сьогоднішній час, слугують основою для удосконалення приведеною нижче класифікації ризиків.

У економічній літературі існує безліч визначень поняття ризик і, відповідно, його класифікацій. Основні підходи до визначення ризику розглянуті і проаналізовані в [1, 2, 5, 6]. Наприклад, ризик сприймається тільки як збиток, згідно іншої теорії, виділяються тільки три основні види ризику: ризик підприємця; ризик кредитора; ризик зміни вартості грошової одиниці і так далі.

Проблема полягає в недосконалості комплексного підходу до оцінки ризиків, як негативного впливу на економічну безпеку підприємства.

Мета статті полягає в розробці комплексної класифікації ризиків на основі існуючих підходів до їх систематизації.

Виклад основного матеріалу. Запорукою успіху підприємницької діяльності є вибір оптимальних рішень з урахуванням впливу політичних, економічних, соціальних, культурних і інших чинників, які регулюють роботу підприємства в певний момент часу.

Сучасний стан ринкової економіки характеризується значною мірою невизначеності, що не дозволяє однозначно будувати прогнози відносно майбутнього стану підприємства. При розгляді усіх параметрів забезпечення економічної безпеки підприємства необхідно брати до уваги можливі дії як зовнішнього, так і внутрішнього середовища. Кожна подія, яка відбувається, має яку-небудь міру невизначеності і, отже, незалежно від бажання, підприємству доводиться випробовувати вплив різних, як позитивних, так і негативних чинників, властивих існуючій економіці і вибраному напрямку діяльності.

Під загрозою ми розумітимемо негативну дію внутрішніх і зовнішніх чинників на підприємство, тоді як *ризик* – це можливе відхилення від намічених результатів як в позитивну сторону, так і в негативну.

Виходячи з визначення, загроза є складовою ризику, тому ми надалі розглядатимемо саме ризики.

Слово «ризик» переводиться як ухвалення рішення, результат якого невідомий.

Ось деякі підходи до визначення цього поняття:

– класична теорія (представники І. Тюнен, Дж. Милль, Н.У. Сениор) згідно цієї теорії ризик сприймається тільки як збиток і ототожнюється з математичним очікуванням втрат, які можуть статися у результаті вибраного рішення [2];

– неокласична теорія (представники А. Маршалл, А. Пігу) [1] у основі цієї теорії лежить припущення про те, що підприємець працює в умовах невизначеності і прибуток отримує не завжди. Згідно цієї теорії, підприємець приймає рішення, яке пов'язане з найменшим ризиком. При прийнятті рішення спираються на два основні постулати: величину очікуваного прибутку і величину її можливих змін. Представники цієї теорії стають супротивниками ризику, вважаючи, що необґрунтований ризик – не вигідний обов'язково;

– кейсианська теорія (представник Дж.М. Кейнс) [2] ця теорія обґрунтовує необхідність введення «витрат ризику» для покриття можливого відхилення дійсного прибутку від очікуваного. Тут були виділені три основні види ризику: ризик підприємця або позичальника; ризик кредитора; ризик зміни вартості грошової одиниці. Також саме в цій теорії доводиться, що ризик ніколи не може мати нульового значення, тобто: при ухваленні будь-якого рішення і діючи в ситуації невизначеності, необхідно пам'ятати про те, що ризик буде присутнім обов'язково, таким чином, поставлена мета не буде досягнута в запланованому об'ємі;

– фундаментальний підхід (представник Ф. Найт) [6] на відміну від попередньої теорії, тут виділяються два види ризику: ризики, які можна передбачити і прорахувати, – їх можна застрахувати; ризики, які не можна передбачити і/або прорахувати.

У разі настання будь-якої ризикової ситуації можливе отримання результатів трьох видів: позитивний; нейтральний; негативний.

Ризик має наступні характеристики:

– ризик має місце тільки у тому випадку, коли існує необхідність ухвалення рішення, оскільки будь-яке рішення приймається в ситуації невизначеності;

– ризик має місце тільки по відношенню до майбутнього;

– для кожного підприємства або учасника якого-небудь проекту ризик індивідуальний як в якісному, так і в кількісному вираженні.

Існує безліч підходів до систематизації ризиків [1, 2, 5, 7, 9]. Виходячи з них представляємо комплексну класифікацію:

1. Залежно від можливості запобігання:

– неможливість запобігання (війни, катастрофи, стихійні лиха);

– можливість запобігання.

2. Залежно від вірогідності настання:

- неправдиві (штучно сформовані загрози за відсутності реальної основи для їх здійснення);

- вірогідні (існує реальна можливість настання);

- маловірогідні (відсутня реальна можливість для настання);

- приховані (неможливо або досить складно виявити загрозу).

3. Залежно від способу впливу на ризик:

- Запобігання ризику.

- Уникнення ризику – можливо при ліквідації бізнесу взагалі.

При виборі такого способу необхідно тверезо оцінити співвідношення вірогідності втрат при виконанні загрози і ліквідації бізнесу;

- Ухилення від ризику – створюється система запасів і резервів промислового підприємства. Ці резерви створюються із засобів виробництва і предметів споживання, тимчасово вилучених з виробничого процесу. Тобто резервуючи тимчасово вільні ресурси підприємство використовує їх в кризових ситуаціях.

- Запобігання ризику передбачає постійний моніторинг зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства. Цей метод полягає у зборі і аналізі поточної інформації, зіставлення її з аналогічними періодами розвитку і визначення можливих змін в майбутньому.

- Передача ризику. Це найбільш поширений метод впливу на ризик. В той же час слід пам'ятати, що не завжди ці методи можуть мати місце. Наприклад, це не можливо у разі випуску підприємством нової продукції або освоєння нових технологій. Такі ситуації страхові компанії не беруть до розгляду. При не страховому ризику слід використати інший метод впливу на ризик. Передача ризику припускає: передачу ризику у вигляді залучення сторонніх організацій як гаранта угод. У цій якості можуть виступати промислові підприємства, банки, інвестиційні компанії, що несуть відповідальність за здійснення угоди;

- Страхування від можливих втрат очікуваного прибутку або неотримання передбачуваного доходу, страхування інвестицій, зміни курсів валют і так далі, тобто передачу ризику страховим компаніям [3].

- Локалізація ризику. Ці методи використовують тільки в тих випадках, коли є можливість конкретизувати джерела ризику. Після виділення найбільш небезпечного етапу або ділянки діяльності вдається його контролювати і таким чином понизити або взагалі уникнути наслідків його впливу. Для цього використовується: створення венчурних підприємств або спеціальних структурних підрозділів для виконання ризикових операцій (наприклад інноваційні розробки). Тоді на цих підприємствах локалізуються найбільш ризиковані частини проекту, контроль і необхідну допомогу якої надає «материнська» компанія.

- Лімітація полягає у встановленні ліміту, тобто граничних сум витрат, продажів, кредиту та ін.

– Зниження міри ризику – найбільш гнучкі інструменти дії на ризик. До них відносяться різні методи розподілу або диверсифікації ризику: зниження міри ризику припускає розподіл ризику між його учасниками. Це можливо у сфері взаємодії між споживачами, постачальниками або партнерами. Наприклад, диверсифікація інвестицій припускає процес розподілу засобів, що інвестуються, між різними об'єктами вкладення капіталу, які не пов'язані між собою; диверсифікація структури споживачів означає взаємодію з різними споживачами і на декількох товарних ринках.

– Відсовування ризику вибір партнера, для якого така загроза не існує або мінімальна.

– Хеджування [5] (від англ. hedge – страховка, гарантія) позиція по термінових угодах, що встановлюється на одному ринку, для компенсації дії цінних ризиків рівною, але протилежною терміною позицією (позицією по термінових угодах), на іншому ринку. Хеджування здійснюється з метою страхування ризиків зміни цін.

– Диверсифікація – процес розподілу капіталу між різними областями впливу, які безпосередньо пов'язані між собою. Вона дозволяє уникнути частини ризику при розподілі капіталу між різними сферами діяльності.

– При спільному веденні робіт декількох підприємств – чітке розмежування обов'язків і прав між сторонами, а також умови переходу робіт і відповідальності від одного учасника до іншого.

4. Залежно від причин виникнення:

– зовнішні (причини не пов'язані з діяльністю підприємства: невизначеність зовнішнього середовища породжує невизначеність функціонування підприємства як суб'єкта ринку, причому ця невизначеність не залежить від підприємства до них відносяться: зовнішньоекономічний ризик; валютний ризик; страховий ризик (нестабільність державної влади); форс-мажорний ризик (війни, катаклізми, і ін.); ризик зміни ринкового середовища; природно-кліматичний ризик; інформаційний ризик; інноваційний ризик; законодавчий ризик та ін.);

– внутрішні (обумовлені діяльністю підприємства: транспортні ризики; збутові ризики; ресурсні ризики (нестача ресурсів; недостатня кваліфікація персоналу); ризики зберігання готової продукції; управлінський ризик; постачальницький ризик; виробничий ризик; ризик аналітичний; фінансовий; портфельний (зміна умов контракту, неправильний підбір фінансових інструментів та ін.).

5. Залежно від місця виникнення:

– ринковий;

– власний, який у свою чергу підрозділяється на: ризик погіршення фінансового стану; ризик втрати положення на ринку; ризик

недостатньої диверсифікації (територіальною, виробничою, збутовою); ризик низької якості управління.

6. Залежно від наслідків:

– допустимий ризик (ризик рішення, в результаті нездійснення якого підприємству загрожує втрата прибутку; в межах цієї зони підприємницька діяльність зберігає свою економічну доцільність, тобто втрати мають місце, але вони не перевищують розмір очікуваного прибутку);

– критичний ризик (ризик, при якому підприємству загрожує втрата виручки; характеризується небезпекою втрат, які свідомо перевищують очікуваний прибуток і в крайньому випадку можуть привести до втрати усіх засобів, вкладених підприємством в проект;

– катастрофічний ризик (ризик, при якому виникає неплатоспроможність підприємства; втрати можуть досягти величини, рівної майновому стану підприємства, а також ризик, пов'язаний з прямою небезпекою для життя людей або виникненням екологічних катастроф).

7. За часом виникнення: ретроспективні ризики; поточні ризики; перспективні ризики.

8. Залежно від видів можливого збитку:

– ризик, який несе прямий збиток (ризик неотримання прибутку в результаті якої-небудь події, наприклад ризик несплати боргу або невиконання зобов'язань);

– ризик упущеної вигоди (ризик настання непрямого фінансового збитку або недоотримання вигоди в результаті нездійснення якого-небудь заходу);

– ризик зміни вигоди (ризики, пов'язані зі змінами, наприклад, відсотків по кредитах, дивідендів та ін.).

9. Залежно від можливості прогнозування:

– передбачувані (ті, які можна передбачати в результаті ретроспективного аналізу);

– непередбачувані (ті, які неможливо передбачати).

10. Залежно від об'єкту посягання: фінанси; майно; імідж; інформація; особа; виробничий процес (усі види діяльності підприємства).

Тільки при дослідженні сукупності усіх вищеперелічених характеристик ризиків, аналіз негативного впливу, який проводиться на підприємстві, на економічну безпеку буде ефективним інструментом при ухваленні необхідних управлінських рішень.

Висновки. Забезпечення економічної безпеки – це гарантія незалежності, умова стабільності і ефективної життєдіяльності, гарантія успіху країни, підприємства, особи. Представлена класифікація ризиків допоможе проаналізувати стан зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства, без чого неможлива діагностика його стану і перспективного розвитку.

Список використаних джерел

1. Альгін А.П. Грані економічного ризику/ А.П.Альгін//. – М.:Знание, 1991.-112с.
2. Каминский А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання / А.Б. Камінський//. – До.:Козаки, 2002.-120с.
3. Козаченко Г. В., Економічна безпека підприємства: суть і механізм забезпечення: Монографія./ Козаченко Г. В., Пономарьов В. П., Ляшенко А.М.. // - К.: Либра, 2003.-280с.
4. Куркин Н.В. Управління економічною безпекою розвитку підприємства: Монографія. – Д.: Арт-прес, 2004.-452 с.
5. Лапуста М.Г. Ризики в підприємницькій діяльності: [навчальний посібник] / М. Г. Лапуста, Л.Г Шаршукова. – М.: Инфра. 1998.-224с.
6. Найт Ф.Х., Ризик. Невизначеність і прибуток/ Ф.Х. Найт//. – М.: Вид-во «Справа», 2003.- 359с.
7. Олифиров А.В. Управління власними ризиками підприємства: монографія /А.В.Олифиров, Д.А.Бабкин; Донецький національний університет економіки і торгівлі ім. М.И.Туган-Барановского. – Донецьк: ДОННУЕТ, 2008-160с.
8. Райзберг Б.А., Сучасний економічний словник / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева// – М.: Инфра, 2004. – 480с.
9. Економічна безпека підприємства в умовах кризового розвитку. навчальний посібник під ред. М.А.Бендикова. – К: Книжкове видавництво НАУ, 2007.-435с.

УДК 330

Костюнік О.В., к.е.н.
Національний авіаційний
університет

РОЛЬ І МІСЦЕ КАПІТАЛУВ КОНЦЕПЦІЇ ЦІННІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО УПРАВЛІННЯ

У статті висвітлено трансформацію підходів до розуміння ролі й місця капіталу в системі управління сучасним підприємством. Капітал розглядається як ключовий фактор створення вартості, відповідно до чого сформовано його визначальні характеристики з урахуванням вимог ціннісно-орієнтованого менеджменту.

Постановка проблеми. Ціннісно-орієнтований менеджмент на сьогодні прийнятий академічним і бізнес співтовариством в якості ключової управлінської парадигми і отримує все більше поширення на практиці, у тому числі і в Україні. Як справедливо відзначають В. Криворотов і О.Мезенцева, з розвитком ринків капіталу та інших